

ДУХОВНО-ЦІННІСНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

*Ю.Ю. Калиновський, доктор філософських наук, професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
С.Б. Жданенко, кандидат філософських наук, доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Посилення суб'єктності Української держави на міжнародній арені, зміцнення її суверенітету та захист національних інтересів передбачає декілька взаємопов'язаних вимірів – економічний, соціально-політичний, правовий, інформаційний, геополітичний та духовно-ціннісний. У сучасних умовах здійснення перманентних інформаційних атак проти України особливого значення набуває захист інформаційного суверенітету нашої держави, зокрема у духовно-ціннісній площині. Збереження та відтворення загальнолюдських й національних цінностей у вітчизняному соціумі є важливою складовою зміцнення інформаційного суверенітету нашої держави, механізмом захисту від агресивних зовнішніх впливів.

Як зазначає О. Кононова, у нормативно-правовій практиці поняття «інформаційний суверенітет» вперше з'являється в Законі України «Про інформацію», в якому було задекларовано, що основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси. До інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення. Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами. Саме поняття «інформаційний суверенітет держави» встановлено в Законі України «Про Національну програму інформатизації». Під ним розуміється «здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави». Водночас, виникають питання як до сутності формулювання, так і до його доцільності у згаданому документі. По-перше, це поняття ніде більше в цьому законі не використовується, окрім частини, що містить визначення. По-друге, навіть у тому вигляді, як воно виявилось закріпленим, воно не виглядає як таке, що може бути реально забезпечене. По-третє, незрозуміло, чому власне це визначення було зафіксоване саме в Законі України «Про національну програму інформатизації», який має вплив на доволі специфічну сферу державної політики. По-четверте, в той час як Закон України «Про інформацію» визначає «інформаційний суверенітет України», Закон України «Про національну програму інформатизації» закріплює визначення саме «інформаційного суверенітету держави». При цьому зіставлення сутнісних ознак запропонованих визначень доводить їх принципову відмінність. У свою чергу, у науковій літературі репрезентовано декілька визначень інформаційного суверенітету. Так, у дисертаційному

дослідженні В. Супрун «Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету» поняття «інформаційний суверенітет» визначається як стан самостійності формування певних ресурсів, даних, створених у результаті здійснення державою своєї свободи, за рахунок держави або суб'єктів держави, внаслідок реалізації права на інформацію, що забезпечує рівність її у міжнародному інформаційному просторі, які вказують на її авторську належність державі, органам влади, органам місцевого самоврядування. Інформаційний суверенітет передбачає захист інформаційних ресурсів та створення режиму доступу до інформаційних ресурсів України для іноземних держав.

У контексті посилення небезпек щодо інформаційного суверенітету України у духовно-ціннісному вимірі варто вести мову також про духовну безпеку та духовний суверенітет нашої держави. Саме тому, з нашої точки зору, у сучасному науковому дискурсі доречно було б використовувати не тільки поняття «інформаційний суверенітет», але й більш об'ємне поняття «духовний суверенітет держави». Духовний суверенітет Української держави, конкретизується у органічній єдності національних та загальнолюдських цінностей, їх захисті, розвитку та відтворенні як необхідної складової існування української нації, її подальшого утвердження в якості національно-культурної спільноти та суб'єкта міжнародних відносин. Духовний суверенітет України утверджує споконвічне право нашого народу на власну державу, ментально-ціннісну унікальність та самобутність національного розвою. Підкреслюючи змістовну корелятивність понять «інформаційний суверенітет» та «духовний суверенітет», можна стверджувати, що посягання на інформаційний суверенітет України знайшли свій прояв у потужних негативних впливах на духовну сферу вітчизняного соціуму, спробах викривити національну пам'ять, зменшити значущість національних цінностей, протиставити духовні цінності різних соціальних груп тощо. У цьому сенсі В. Костицький констатує, що ведення антиукраїнської інформаційної війни стало масованим посяганням на інформаційний суверенітет України. Тепер основною формою ведення інформаційної війни є психологічна агресія, що здійснюються шляхом керованого інформаційного впливу на індивідуальну, групову або масову свідомість, волю громадян іншої країни, їхні почуття, дезінформування суб'єктів прийняття політичних, економічних та інших рішень, підлив інформаційної інфраструктури супротивника.

Посягання на інформаційний суверенітет України знайшли своє відображення у низці духовних загроз. З точки зору науковців, зокрема В. Карлової, духовні загрози – це негативні тенденції, пов'язані з деформацією ціннісних основ суспільства. До зовнішніх загроз у сфері духовної безпеки суспільства фахівці відносять: політику країн; блокування рівноправної участі в міжнародному розподілі культурних надбань людства, насадження чужої ідеології; розгортання країнами «культурної експансії» щодо інших держав; розробку концепцій «інформаційної війни»; злочинну діяльність релігійних

сект, організацій та окремих осіб у духовній сфері; практику економічних і політичних структур у духовній сфері, що спрямована проти національних інтересів країни. Внутрішніми загрозами для духовної безпеки є: відставання країни від провідних держав світу за рівнем інформатизації суспільства; недостатня співпраця органів державної влади у формуванні та реалізації єдиної державної ідеології; низький рівень освіти громадян; недієва законодавча база захисту, поширення та укріплення традиційних національних ідеалів та цінностей.

Виклики та загрози духовній сфері українського соціуму, як прояв зазіхання на інформаційний суверенітет України, містяться у певному контенті соціальних мереж. Варто зауважити, що інформація викладена у соціальних мережах часто-густо містить антиукраїнський, антигуманний характер, а персональні дані та комп'ютерно-програмне забезпечення активних дописувачів цих мереж не завжди мають належний рівень захисту. Зокрема фахівці доводять, що при системному розгляді різних видів порушень захисту конфіденційної інформації в соціальній мережі можна виділити наступні типи основних загроз інформації в соціальній мережі: загроза конфіденційності (витік конфіденційної інформації та заподіяння прямого або непрямого збитку користувачеві соціальної мережі); загроза цілісності (модифікація інформації у середині мережі втрата її адекватності); загроза доступності (порушення доступу до мережевої інформації і блокування доступу до ресурсу); загроза повноти (знищення інформації у середині мережі та заподіяння прямого або непрямого збитку як користувачеві соціальної мережі, так і її власнику); загроза актуальності (затримка отримання легальним користувачем мережі інформації); загроза важливості (несанкціоноване читання конфіденційної мережевої інформації, що призводить до втрати її ціннісних характеристик); загроза адресності (переадресація мережевої інформації, що може призводити до зниження її конфіденційності та доступності); загроза надмірності інформації (багаторазове дублювання мережевої інформації). Вищенаведені загрози прямо або опосередковано впливають на духовний світ суспільства та людини, створюючи низку небезпек світоглядного характеру.

Особливо вразливим щодо деструктивних впливів соціальних мереж є духовний світ сучасної молоді, світогляд якої та ціннісні орієнтації знаходяться у процесі формування. Як відомо сучасні соціальні мережі формують у молоді так звану «кліпову свідомість», яка характеризується несистемністю, фрагментарністю та низьким рівнем аналітичності, що стає підґрунтям для деформації або не сприйняття духовних цінностей. Сама сутність такої комунікації не передбачає глибини, вона націлена на спрощення смислу повідомлення, швидкість його формування й ретрансляції. Духовні якості людини при такій взаємодії набувають другорядного характеру, головним стає зміст повідомлення й реакція на нього якомога більшої кількості аудиторії. За таких умов можливості негативних впливів на духовно-інформаційну безпеку людини та суспільства, а як наслідок на інформаційний суверенітет держави значно посилюються.

Перехід від цілісного мислення до кліпового, є переходом від холізму до елементалізму. Це говорить про роздробленість і суперечності в мисленні. У статті «Google робить нас дурнішими?» Н. Карп (автор книги «The Big Switch: Rewiring the World, From Edison to Google») пише: «Останнім часом у мене з'явилося відчуття, що хтось або щось колупається в моєму мозку, перерозподіляючи нейроні схеми і перепрограмовуючи пам'ять. Мій мозок не вмирає, наскільки я можу судити, але змінюється. Я вже не думаю так, як думав раніше. Особливо це помітно при читанні. Раніше я з легкістю занурювався в книгу або довгу статтю. Мозок захоплювався розповіддю або поворотами дискусії, і я годинами блукав дорогами прози. Тепер таке рідко трапляється. Після двох-трьох сторінок увага починає розсіюватися, з'являється якась метушливість, я втрачаю нитку, починаю шукати, чим би ще зайнятися. Таке відчуття, що мені постійно доводиться підтягати свій неслухняний мозок назад до тексту. Глибоке читання, яке раніше відбувалося цілком природно, перетворилося на боротьбу».

Як справедливо зауважує американський дослідник Н. Постман, сучасні люди не обмінюються ідеями, вони обмінюються картинками, що є особливо очевидним тепер у час розквіту соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram, та інших, де основною метою спілкування та обміну інформацією є саме розважання один одного. В такому спілкуванні майже не залишається місця для обміну важливими ідеями або духовними чи культурними цінностями, адже вони не мають розважального підґрунтя, що є основною сучасних засобів масової інформації і головною метою спілкування користувачів цих засобів.

Загалом, як стверджує Т. Семеновських, «кліпове мислення» – це процес відображення безлічі різноманітних властивостей об'єктів, без урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повної різноманітності інформації, що надходить, високою швидкістю перемикання між фрагментами інформації, відсутністю цілісної картини сприйняття навколишнього світу.

Вочевидь, інформаційний суверенітет держави та інформаційна безпека суспільства значно послаблюється, якщо у громадян домінує «кліпова свідомість», «кліпове мислення». Носіям такого типу свідомості значно складніше занурюватися у об'ємні, ґрунтовні тексти – їх свідомість звикла до сприйняття коротких, лаконічних повідомлень, які не потребують детального й глибокого аналізу. Такими громадянами набагато простіше маніпулювати при здійсненні інформаційних атак, дезінформувати їх, підштовхувати до деструктивних соціальних дій.

Безсумнівно потужним негативним чинником, що впливає на інформаційний суверенітет держави є дезінформування – спосіб психологічного впливу, що полягає в навмисному поданні користувачеві такої інформації, яка вводить його в оману відносно справжнього стану справ. Перекручені, неповні або неправдиві відомості поширюються для досягнення пропагандистських, військових, комерційних або інших протизаконних дій.

Людина, яка була дезінформована, в свою чергу продовжує подальше розповсюдження неправдивої інформації серед користувачів (через друзів, групи та сторінки в соцмережі), адже вірить обману. Якщо дезінформація охоплює значну кількість громадян, то це відповідно створює загрози інформаційному суверенітету держави.

О. Радутний констатує, що структура всесвітньої мережі Інтернет побудована таким чином, що її основні базові центри, вузли та магістралі знаходяться за межами території України, що відповідно послаблює інформаційний суверенітет нашої держави. Національний уряд України не має як впливу, так і відношення до таких транснаціональних корпорацій, як ICANN (некомерційна організація з розподілу адрес та номерів, яка відповідає за глобальну координацію системи унікальних елементів Інтернету, стабільність роботи та безпечну організацію), IANA («Адміністрація адресного простору Інтернет» – організація, що керує просторами IP-адрес, доменів верхнього рівня, а також реєструє типи даних MIME і параметри інших протоколів Інтернету, працює під контролем ICANN), ISOC (міжнародна професійна організація, що здійснює розвиток та забезпечення доступу у мережі Інтернет) та інших, які насправді її контролюють. Відсутність власної інформаційної інфраструктури, складовими якої виступають незалежні Інтернет, телебачення, засоби масової інформації тощо, не дозволяє державі вести інформаційні війни або боронитися від інформаційних атак як на своїй території, так і на території інших учасників інформаційних відносин. Україна не має державних структур, які б цілеспрямовано здійснювали захист від кібератак та негативного інформаційного впливу як на загальнонаціональному, так і локальному рівнях. На рівні урядових організацій відсутні адекватні план та методи протидії зазначеним явищам. З огляду на вищезазначене можливо прийти до висновку про критично низький рівень інформаційного суверенітету України.

Стратегічно інтереси держави в інформаційній сфері полягають у створенні умов для гармонійного розвитку інформаційної інфраструктури країни, реалізації конституційних прав і свобод людини й громадянина в інтересах зміцнення конституційного ладу, суверенітету й територіальної цілісності країни, встановлення політичної й соціальної стабільності, економічного процвітання, безумовного виконання законів і підтримання правопорядку, розвитку міжнародного співробітництва на основі партнерства. Найнебезпечнішими джерелами загроз інтересам держави в інформаційній сфері є неконтрольоване поширення «інформаційної зброї» й розгортання гонки озброєнь у цій сфері, спроби реалізації концепцій ведення «інформаційних війн». Солідаризуючись з позицією Г. Шевченко зауважимо, що серед загроз духовної безпеки України її інформаційному суверенітету є конфліктність та інтелектуалізація суспільства, яка не співпадає з моральним удосконаленням особистості, руйнація національної культури, національної науки, освіти і виховання. Слід наголосити на тому, що зберегти духовну безпеку суспільства і кожної людини можна завдяки слідуванню національно-

культурним традиціям, примножуючи їх Духом відповідальності, віри в справедливість, Людської гідності і чесності, високої моральності і краси. Фундаментом духовної безпеки є духовна культура і духовні цінності, які створюють архітектуру духовності особистості.

Можна стверджувати, що загрози та виклики духовній сфері вітчизняного суспільства негативно впливають на інформаційний суверенітет України. Намагаючись підірвати інформаційну незалежність держави, деструктивні сили як ззовні, так і з середини роблять спроби зруйнувати духовно-ціннісні підвалини життєдіяльності української нації, маніпулювати суспільною свідомістю, формувати у громадян антидержавницькі настрої. На сучасному етапі державотворення Україна потребує системних та послідовних заходів щодо захисту інформаційного суверенітету.

PSYCHOLOGICAL COSTS OF THE WAR IN AFGHANISTAN

*Olaf E. Truszczyński, Doctor of Psychological Sciences,
Cardinal Wyszyński University in Warsaw;*

*Jan Wilk, Doctor of Medical Sciences, Military Hospital in Bigdosh;
Piotr Pacek, Doctor of Philosophy, War Studies University, Warsaw*

The participation of Poland in the mission in Afghanistan began in 2002. Initially, about 100 Polish sappers took part in Operation Enduring Freedom. Then, from 2007, as part of the NATO alliance, the Poles began their service in many Afghan cities of Kabul, Ghazni, Kandahar, Szarana and Mazar-i-Sharif. The mission was extremely difficult for Polish soldier, who served in a foreign territory, foreign environment and completely different culture condition. Unfortunately, it resulted in death and injuries. The main causes of death are broke-out explosions, fire contact, enemy firing, and even a road accident. Destroyed were 8 Rosomaks, 3 helicopters Mi-24 and 3 unmanned airplanes, a large part of the equipment was significantly degraded. The Afghan mission was full of tragic events, inevitably associated with warfare. From 2007, 45 Poles were killed and 361 were injured. In August 2007, the Poles fired the Afghan village of Nanghar Khel and killed six Afghans. It caused a lot of controversy in the country, and the public opinion still is very divided on this matter even to this day. The military prosecutor's office accused the seven polish soldiers of war crime killing civilians. For the first time in Poland after the Second World War, a trial for war crimes was brought. This example shows how many difficulties the Polish soldiers met there. On the one hand, they had to fight, protect their own lives, and witness the deaths of comrades. On the other hand, keep in mind the possibility of accusation of inappropriate use of weapons. This caused enormous psychological discomfort to the accused soldiers, who in the end of the long-term process were eventually acquitted. In the light of this example, but also others related to the possibility of losing life, constant sense of threat and extremely difficult moral dilemmas, the greatest concern of both the polish army and polish